

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ

У статті представлено аналіз сучасного стану профорієнтаційної роботи, розкрито основні аспекти проблеми свідомого вибору майбутньої професії та з'ясовано актуальність застосування сучасних засобів інтернет-технологій у процесі профорієнтаційної діяльності в умовах інформатизації суспільства. Проаналізовано можливості ресурсів мережі Інтернет, які існують в українському просторі всесвітньої мережі. Визначено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: профорієнтаційна робота, інформатизація суспільства, інтернет-ресурси, сайт, портал, інтернет-технології.

Протягом останніх десятиліть на території України відбувається стрімкий розвиток ринку праці та освітніх послуг, який, своєю чергою, вимагає активного впровадження нових інформаційних технологій у навчальний простір та у процес професійної орієнтації учнівської молоді. Щороку проблема професійної орієнтації стає дедалі актуальнішою і важливішою, адже сучасний професійний світ вимагає кваліфікованих, конкурентоспроможних спеціалістів.

Сьогодні майбутні випускники повинні бути не тільки носіями певного набору знань, а й мати чітке уявлення про те, де вони зможуть використовувати отримані знання і навички. Тільки тоді вони будуть затребувані на сучасному ринку праці і матимуть можливість стати успішними у професійному зростанні, а саме це є головним завданням професійної орієнтації.

У зв'язку з постійним удосконалення мережних технологій та їх поширенням на всі сфери людської діяльності, особливої актуальності набуває проблема здійснення ефективної профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді з використанням можливостей інтернет-технологій. Такий підхід сприятиме розширенню доступу до інформації про професії, ринок праці, можливості працевлаштування та навчання, створенню умов до кращого самопізнання через проходження великої кількості методик та розв'язання тестів, одержанню допомоги у плануванні власної професійної кар'єри через онлайн-профконсультування.

Важливість теми дослідження обумовлена сучасними тенденціями у сфері профорієнтаційної роботи, адже впровадження нових інформаційних технологій створює умови для здійснення особистістю самостійного та усвідомленого життєвого і професійного виборів. Процес профорієнтації досліджувався та досліджується багатьма вітчизняними й зарубіжними науковцями. Важливими чинниками, що забезпечують розвиток інформаційного суспільства та інформа-

тизації України, є ухвалені документи, зокрема Закон «Про національну програму інформатизації» (1998), Концепція Національної програми інформатизації (1998), Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» (2000), Концепція державної системи професійної орієнтації населення (2008).

У Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки зазначено, що інформаційні та комунікаційні технології становлять вагомую частку світового виробництва, що спричиняє глобальний перерозподіл як ринку праці, так і ринку освітніх послуг. Крім того, створення єдиного європейського освітнього простору в рамках Болонського процесу істотно підвищує їхню роль в освіті, сприяє створенню глобальних відкритих освітніх та наукових систем, з одного боку, сприятиме накопиченню наукових знань, а з другого, розширенню доступу широких верств населення до різноманітних інформаційних ресурсів [2].

Питання, пов'язані з організацією профорієнтаційної роботи за допомогою засобів інтернет-технологій, сьогодні широко досліджуються.

Серед досліджень, що присвячені теоретичним і методичним заходам розв'язання проблеми організації профорієнтаційної роботи, важливими для нашого наукового пошуку є праці таких вітчизняних дослідників, як Г. Балл, Г. Костюк, О. Мельник, В. Сидоренко, В. Снявський, М. Тименко, Б. Федоришин.

Різні аспекти дослідження використання освітніх можливостей мережі Інтернет висвітлені в публікаціях Р. Гуревича, Н. Морзе, А. Співаковського. Серед сучасників, які досліджували педагогічні засади функціонування інформаційно-освітнього порталу з професійного консультування молоді у мережі Інтернет, слід відзначити вітчизняного науковця В. Осадчого.

Проведений нами аналіз наукових джерел дає змогу стверджувати, що проблема реалізації профорієнтаційної роботи засобами мережі Інтернет є недостатньо висвітленою та суспільно актуальною.

Проаналізувавши особливості організації профорієнтаційної роботи, які наводять у своїх працях відомі вчені, зазначимо, що профорієнтація в сучасних умовах все ще не досягає своїх основних цілей — формування професійного самовизначення в умовах свободи вибору сфери діяльності відповідно до своїх можливостей, здібностей і з урахуванням вимог ринку праці. На жаль, зміст, форми й методи професійної орієнтації сьогодення не відповідають вимогам сучасної молоді, у зв'язку з цим виникає необхідність упровадження засобів новітніх інформаційних технологій у профорієнтаційну роботу, які б задовольняли її інтереси.

Мета статті — проаналізувати ефективність застосування сучасних засобів інтернет-технологій у здійсненні профорієнтаційної діяльності.

«В основі післяіндустріального розвитку лежить прагнення людини до реалізації свого професійного потенціалу, досягнення нею вершин професійної майстерності у вчасно обраній сфері трудової діяльності. Досягається це також завдяки системі професійної орієнтації, яка покликана забезпечити умови для усвідомлення людиною свого ставлення до себе як суб'єкта професійної праці та поведінки, що передбачає здійснення нею розгорнутого в часі й відносно самостійного пошуку професії з урахуванням передусім власних інтересів і можливостей, а лише згодом кон'юнктури ринку праці» [7, с. 19].

Звідси випливає, що суть профорієнтаційної роботи полягає у допомозі суспільству в професійному становленні молодого покоління. Як відомо, в найбільш повному обов'язі вона здійснюється підрозділами державної служби зайнятості, а лише окремі її елементи застосовуються в дошкільних, загальноосвітніх, професійних та вищих навчальних закладах.

Завдяки розширенню диференціації навчання, мережі шкіл і класів з поглибленим вивченням предметів, формуванню мережі навчальних закладів нового типу (ліцеїв, гімназій, коледжів) та навчально-виховних комплексів створюються умови для розвитку професійних здібностей і схильностей учнів. Проте у створенні профільних класів недостатньо враховуються індивідуальні особливості учнів, їх відбір проводиться без належного психологічного обґрунтування. Більше того, психологічні служби в школах приділяють недостатню увагу профорієнтаційній роботі.

Можна виділити такі основні недоліки організації профорієнтаційної роботи:

- відсутність спеціалістів-профореєнтологів у штатах загальноосвітніх шкіл та інших навчальних закладів;
- недостатня профорієнтаційна підготовка педагогічних працівників;
- низький рівень відповідного матеріально-технічного та інформаційно-методичного забезпечення;
- відсутність чіткої взаємодії різних учасників профорієнтаційного процесу (органів працевлаштування, народної освіти, охорони здоров'я та ін.);
- профорієнтація, по суті, так і не стала складовою навчально-виховного процесу в школі;
- профорієнтаційні заходи, як правило, розраховані на середнього учня, відсутній індивідуальний, диференційований підхід до особистості;

- використовуються, переважно, словесні, декларативні методи, без надання можливості кожному спробувати себе в різних видах діяльності;
- низький рівень інформації про потреби суспільства в кадрах [3, с. 122].

Варто наголосити на меті, з якою здійснюється професійна орієнтація:

- забезпечення соціальних гарантій вільного вибору професій, форми зайнятості і шляхів самореалізації особистості в умовах ринкових відносин;
- досягнення збалансованості між професійними інтересами людини, її психофізіологічними особливостями і можливостями ринку праці;
- прогнозування професійної успішності майбутньої трудової діяльності;
- сприяння безперервному росту професіоналізму особистості як найважливішої умови її задоволеністю працею і власним соціальним статусом, реалізації індивідуального потенціалу, формуванню індивідуального здорового способу життя і матеріального добробуту [6, с. 8].

Отже, зважаючи на вищесказане, слід зазначити, що якість спеціалістів, насамперед, залежить від ефективності здійснення професійної орієнтації молоді.

На сучасному етапі, у період інформатизації суспільства, актуальність проблеми профорієнтаційної роботи з молоддю зростає, разом із тим розширюються можливості їх вирішення. Саме використання мережі Інтернет забезпечить допомогу у підвищенні якості профорієнтаційної діяльності серед нинішнього молодого покоління.

Сучасні інформаційні технології дають змогу вирішити багато проблем діяльності структур професійної орієнтації. Перехід до комп'ютеризації управління процесами професійної орієнтації є порівняно недорогим, економічним і досить перспективним способом. Упровадження інформаційних технологій у систему профорієнтації є одним з найперспективніших способів розв'язання покладених на неї задач, що забезпечує:

- зменшення управлінських витрат на забезпечення потреб ринку у кваліфікованих працівниках;
- економію ресурсів на підготовку та перепідготовку фахівців;
- зростання ефективності реалізації проектів та програм;
- підвищення швидкості працевлаштування шукачів роботи [5, с. 164].

Всесвітня мережа Інтернет дає змогу комплексно вирішувати різні завдання щодо організації профорієнтаційної роботи. Тут можна пройти профорієнтаційне тестування, отримати рекомендації з

пріоритетних професій і вивчити сайти, де наводяться описи спеціальностей, з метою зорієнтування молодих людей у світі різноманітних професій і допомоги визначення правильного шляху до вибору певної професійної кар'єри.

В українському сегменті мережі Інтернет існує значна кількість ресурсів, які забезпечують вирішення проблем професійної орієнтації молоді. Загалом, їх можна поділити на декілька основних типів:

- сайти навчальних закладів, які інформують про умови вступу навчання і напрями підготовки;
- освітні портали;
- ресурси працевлаштування;
- тестувальні ресурси [1, с. 46].

Грунтуючись на цій класифікації, нами було проаналізовано найбільш відвідувані та цікаві ресурси мережі Інтернет.

Таким чином, на сьогодні більшість навчальних закладів має свої власні сторінки в Інтернеті, і знайти їх буває досить просто за допомогою відомих пошукових систем або через базу даних на загальноосвітніх порталах. Ці сайти надають можливість, не витрачаючи багато часу, дізнатися найбільш докладну та достовірну інформацію про навчальні заклади, особливості вступу та навчання: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (<http://kpi.ua/>), Київський національний університет імені Тараса Шевченка (<http://www.univ.kiev.ua/>), Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (<http://kneu.edu.ua/ua/>).

Освітні ресурси мережі, які гідні уваги всіх, хто перебуває в процесі вибору чи навчання професії, — це освітні портали. Завдяки цим засобам ми можемо знаходити вичерпну інформацію про всі аспекти, що стосуються освіти в Україні загалом. На таких серверах можуть бути представлені каталоги освітніх ресурсів, вищих навчальних закладів, докладна інформація про системи освіти найбільш розвинутих країн, гранти, виставки, конференції: Освітній портал (<http://osvita.org.ua/>), Educational Network Ukraine (<http://www.ednu.kiev.ua/>).

Ресурси працевлаштування є одними з найпоширеніших серед профорієнтаційних засобів мережі Інтернет. За допомогою таких сайтів можна отримати відомості про ярмарки вакансій, про їхні особливості та додаткові вимоги, пропозиції роботи з описом підприємства, а також встановити контакт із роботодавцем: «Работа — кар'єра професіонала» (<http://www.rabota.ua/>), «Работа 2000» (<http://jobsearch.com.ua/>), «Work.ua» (<http://www.work.ua/>).

Перелік різних психологічних тестів пропонують нам тестувальні ресурси, з метою подальшого надання рекомендацій щодо вибору майбутнього фаху: «Профорієнтація — зроби свідомий вибір»

(prof.osvita.org.ua), «Профорієнтація. Сделай правильный выбор» (<http://proforientator.com.ua/>), «Профорієнтація, як вибрати професію?» (<http://vubor-profesii.org.ua/>).

За допомогою онлайн-тестування молодь дізнається про рівень свого інтелекту, характер, здібності, власні психофізіологічні особливості та яким чином використати індивідуальні можливості при виборі професії.

Як відомо, підлітки, враховуючи їхні психологічні особливості, не щирі у своїх відповідях під час спілкування з психологом, а коли перед ними з'являється комп'ютер — вони почувають себе впевнено, тому що це — саме те, що цікавить сучасну молодь. І лише наодинці з комп'ютером їм немає чого приховувати від себе, вони більш реально та правдиво відповідають на питання, розуміючи, що це важливо знати. Головною перевагою комп'ютерних тестів є те, що результати тестування можна одразу переглянути і вони, своєю чергою, допоможуть самовизначитися у майбутньому професійному напрямі.

Відповідно до аналізу використаних джерел, існує класифікація подібних ресурсів стосовно питань професійного консультування, професійної орієнтації та працевлаштування молоді, що можуть бути використані українськими користувачами мережі Інтернет:

- сайти, що надають інформацію та послуги у працевлаштуванні;
- проекти з наданням послуг у професійному консультуванні;
- сайти державних структур зайнятості населення;
- проекти, що поєднують надання послуг та інформації у працевлаштуванні та сфері професій з професійним консультуванням [4, с. 223].

Спираючись на вищеподану інформацію науковця В. Осадчого, нижче ми розглядаємо наявні ресурси мережі.

В українському просторі мережі Інтернет поширюється функціонування ресурсів із професійного консультування та профорієнтації, що надають матеріали, які допомагають зробити вибір щодо професійного майбутнього та отримати швидку допомогу від профконсультантів через інтерактивне спілкування: Портал професійного консультування (<http://www.profi.org.ua/>), Інтернет-проект «Профорієнтація» (<http://prof.osvita.org.ua/>), Молодіжно-інформаційна консультативна служба «Світ професій» (<http://www.4uth.gov.ua/trade/>).

Головне завдання проектів — допомогти сучасній молоді свідомо підходити до вибору майбутньої професії залежно від індивідуальних психологічних схильностей, показати реальну ситуацію з дефіцитом професійних кадрів на ринку України. Проекти покликані допомогти користувачам визначитися з майбутньою спеціальністю, довести, що професійно-технічні спеціальності можуть бути так само успішні, як і престижна вища освіта; показати нерозривний зв'язок

між бажаною професією й необхідною освітою; розкрити тенденції розвитку ринку праці в різних регіонах України; описати специфіку різних спеціальностей; виправити негативний імідж «непрестижних» спеціальностей; надати користувачам необхідну контактну інформацію державних і недержавних організацій, що займаються питаннями профорієнтації й працевлаштування. [8; с. 240]

Використання нових інформаційних технологій, зокрема мережі Інтернет, є доречним, інтерактивним та мобільним способом для проведення професійного консультування. Він, на нашу думку, має ряд переваг перед роботою профконсультанта-психолога: цілковита анонімність та конфіденційність; індивідуальний підхід; доступність у будь-який час доби; відсутність емоційно-суб'єктивної оцінки; неупередженість; зворотний зв'язок, що створюється за допомогою електронної пошти; відсутність черг і можливість термінового одержання послуг щодо сприяння зайнятості; скорочення терміну роботи з метою отримання професійної консультації та подальшого працевлаштування за рахунок швидкої обробки результатів профдіагностики; добровільна участь, що стимулює бажання; територіальна незалежність; власний темп роботи [4, с. 224].

У всесвітній мережі ми з легкістю можемо виявити велику кількість сайтів державних структур зайнятості населення, серед яких: Державна служба зайнятості (<http://www.dcz.gov.ua/>), Львівський міський центр зайнятості (<http://www.rec.lviv.ua/>), Менський районний центр зайнятості (<http://menarcz.wordpress.com/>).

Професійна орієнтація у державній службі зайнятості спрямована на активізацію дій людини у вирішенні індивідуальних проблем зайнятості та має на меті сприяти громадянам, які звертаються до державної служби зайнятості, в отриманні в оптимально стислі терміни підходящого місця роботи відповідно до своїх особистих інтересів, потреб роботодавців та вимог ринку праці.

Основними завданнями профорієнтації у службі зайнятості є:

- забезпечення умов для оптимізації професійного самовизначення особи, вибору або зміни нею виду трудової діяльності, професії, кваліфікації, роботи та напрямку подальшого навчання;
- сприяння досягненню балансу між професійними якостями, уподобаннями та індивідуальними особливостями людини і потребами ринку праці у працівниках відповідних професій і кваліфікацій;
- захист населення, зокрема молоді, від загрози безробіття.

Нещодавно в Україні з'явився інтерактивний медіа-портал, що поєднує в собі надання послуг та інформації у працевлаштуванні та сфері професії із професійним консультуванням: інтернет-портал «Труд» (<http://trud.gov.ua/>). Проект пропонує надання соціаль-

них послуг шукачам роботи та роботодавцям, вибір гідних вакансій кращих роботодавців, ознайомлення з інформацією про діяльність підприємств та їхню потребу в кадрах, проходження тестування для визначення нахилів, здібностей та напрямів побудови кар'єри. Також на інтернет-порталі можна знайти корисні та цікаві матеріали щодо кар'єри, навчання, першого трудового досвіду відомих людей.

У результаті проведених досліджень нами було розкрито можливості вдосконалення, підвищення якості та ефективності профорієнтаційної діяльності за допомогою сучасних засобів інтернет-технологій.

Таким чином, завдяки швидкому розвитку комп'ютерних та інформаційних технологій, оптимальним вирішенням проблеми вибору майбутнього професійного шляху молоді на місцях є мережа Інтернет.

Загалом, можемо зробити висновок, що впровадження ресурсів мережі у процес профорієнтаційної роботи сприятиме активізації інтересу до самостійного ознайомлення із сучасними професіями, знаходження інформації про потреби в кадрах, орієнтованого виявлення психофізіологічних особливостей, здібностей і нахилів молоді до певних видів діяльності. Більше того, завдяки всесвітній мережі профорієнтаційні послуги є доступними для кожного у будь-який час доби.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми і не претендує на всебічне розкриття визначеної теми. Так, предметом подальшого вивчення може стати проблема необхідності створення єдиного профорієнтаційного порталу, завдяки якому молоді мала б змогу оптимізувати процес вибору професії та побудови професійної кар'єри згідно з особистими інтересами, можливостями та потребами ринку праці.

Література

1. Берко А. Ю. Інформаційне забезпечення інтелектуальних систем професійної орієнтації / А. Ю. Берко, У. Я. Коляса // Інформаційні системи та мережі : [зб. наук. пр.] / відповідальний редактор В. В. Пасічник. — Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. — 396 с. : іл. — (Вісник / Національний університет «Львівська політехніка»; № 673). — С. 41-49.
2. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1153-2005-%EЕ>. — Назва з екрана.
3. Москалик Г. Ф. Філософські засади професійної орієнтації особистості в загальноосвітній школі в системі ринкових трансформацій : дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / Г. Ф. Москалик. — К., 2009. — 181 с.
4. Осадчий В. В. Використання Інтернет-технологій для професійного консультування молоді : [класифікація укр. та заруб. ресурсів] / В. В. Осадчий // Неперерв. проф. освіта : теорія і практика. — 2004. — Вип. 3/4. — С. 221-225.

5. Осадчий В. В. Педагогічні засади професійного консультування молоді засобами Інтернет : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» / В. В. Осадчий. — К., 2005. — 242 с.
6. Отрощенко Н. Л. Профорієнтація учнів загальноосвітньої школи як соціально-педагогічна проблема / Н. Л. Отрощенко // Науковий портал Донбасу : електрон. журн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. — 2007. — № 1. — Режим доступу: http://alma-mater.lnpu.edu.ua/elect_v/N1/r2/07onlysp.pdf.
7. Розвиток професійної орієнтації в Україні : наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Стельмах Н. А., Ніколюк Л. І. ; наук. ред.: Рогова П. І., Чепурна Н. М. ; наук. консультант Мельник О. В. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]. — К. ; Черкаси : [б. в.], 2009. — 196 с.
8. Хоменко А. П. Використання новітніх інформаційних технологій у профорієнтаційній діяльності соціального педагога / А. П. Хоменко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. — Випуск 96. Серія: Педагогічні науки: [збірник]. — Чернігів : ЧНПУ, 2012. — № 96. — С. 238-240.

В статтє представлен анализ современного состояния профориентационной работы. Раскрыты основные аспекты проблемы сознательного выбора будущей профессии и выяснена актуальность применения современных средств интернет-технологий в процессе профориентационной деятельности в условиях информатизации общества. Проанализированы возможности ресурсов сети Интернет, которые существуют в украинском пространстве всемирной сети. Определены перспективы дальнейших исследований в данном направлении.

Ключевые слова: профориентационная работа, информатизация общества, интернет-ресурсы, сайт, портал, интернет-технологии.

T. S. Popova

Implementation of Vocational Guidance Activities via Modern Means of Internet Technologies

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

An analysis of the current state of career guidance is done in this article. The main aspects of the problem of conscious choice of future profession are disclosed, the urgency of using modern means of internet-technologies in the process of career guidance activities under conditions of informatization of society is clarified. Attention is paid to the major drawbacks of the organization of vocational guidance work in educational institutions, leading to the necessity of improvement of the contents and methods of vocational guidance. The basic classifications of internet resources according to the analysis of recent research and publications on this topic are also given. The possibilities of network resources which exist in the Ukrainian space of the world network are analyzed. It is found out that the Internet allows solving various problems concerning the organization of vocational work: you can take career-oriented testing, get recommendations on priority occupations and assistance in determining the right choice of professional career and youth employment, study sites, which provide the description of occupations. This work underlines that the implementation of network resources in the process of vocational guidance helps to activate the interest of self-acquaintance with modern occupations, to find information about the demands and needs in staff, to determine own physiological

characteristics, abilities and aptitudes to certain activities. The prospects for further research in this direction are determined.

Keywords: *vocational guidance work; informatization of society; internet resources; website; portal; internet technologies.*

References

1. Berko, A. Yu. (2010). Infomatsiine zabezpechennia intelektualnykh system profesii-noi oriientsatsii [Information Supporting of Intellectual Systems of Vocational Guidance]. In V. V. Pasichnyk (Ed.), *Informatsiyni systemy ta merezhi* (pp. 41-49). Lviv: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika».
2. Ministry of Education and Science of Ukraine. *Derzhavna prohrama «Informatsi-nyi ta komunikatsiyni tekhnologii v osviti i nautsi» na 2006-2010 roky* [Government Program «Information and Communication Technologies in Education and Science» 2006-2010] Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1153-2005-%EF>.
3. Moskalyk, H. F. (2009). *Filosofski zasady profesii-noi oriientsatsii osobystosti v zahal-noosvitnii shkoli v systemi rynkovykh transformatsii* [Philosophical Foundations of Professional Orientation of Personality at Secondary School in the System of Market Transformations] (Doctoral dissertation, Kyiv).
4. Osadchyi, V. V. (2004). Vykorystannia Internet-tekhnologii dlia profesii-noho konsultuvannya molodi: klasyfikatsiia ukrainskykh ta zarubizhnykh resursiv [Using Internet Technology for Vocational Consulting the Youth: Classification of Ukrainian and Foreign Experiences]. *Nepererвна profesina osvita: teoriia i praktyka*, 3/4, 221-225.
5. Osadchyi, V. V. (2005). *Pedahohichni zasady profesii-noho konsultuvannya molodi za-sobamy Internet* [Pedagogical Foundations of Vocational Consulting the Youth by means of Internet] (Doctoral dissertation, Kyiv).
6. Otroshchenko, N. L. (2007). Proforiientsatsiia uchniv zahalnoosvitnoi shkoly yak sotsialno-pedahohichna problema [Vocational Guidance of the Pupils of Comprehensive School as a Social and Pedagogical Problem]. *Naukovyi portal Donbasu*, 1. Retrieved from http://alma-mater.lnpu.edu.ua/elect_v/N1/r2/07onlysp.pdf.
7. *Rozvytok profesii-noyi oriientsatsii v Ukraini* [Development of Vocational Guidance in Ukraine]. (2009). Kyiv; Cherkasy
8. Khomenko, A. P. (2012). Vykorystannia novitnykh informatsiinykh tekhnologii u proforiientsatsiynii diialnosti sotsialnoho pedahoha [Using Modern Information Technologies in Vocational Guidance Activity of a Social Educator]. In *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Seria «Pedahohichni nauky»*: Vol. 96. Chernihiv: ChNPU.